

İŞSİZ KADIN ÖĞRETMENLER: NEO LİBERAL DÖNEMDE İŞSİZLİKLE BAŞ ETME DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

UNEMPLOYED FEMALE TEACHERS: EXAMINATION OF THE EXPERIENCES OF COATING WITH UNEMPLOYMENT IN THE NEO-LİBERAL PERIOD

Figan ŞAHİN GÖK¹, Zafer KİRAZ²

ÖZ: Bu çalışma, ataması yapılmayan ve herhangi bir işte çalışmayan eğitim fakültesi mezunu kadın öğretmenlerin işsizlikle nasıl baş ettiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Olgubilim deseni kullanılan araştırmada, nitel veri toplama yöntemlerinden “görüşme tekniği” kullanılmıştır. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemi ile ulaşılan, 2020-2021 yılında Tokat ilinde yaşayan ve eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan ve görüşmenin yapıldığı zaman diliminde herhangi bir kamu ya da özel kurumda çalışmayan 26 işsiz kadın öğretmenlerden oluşmaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, işsiz kadın öğretmenlerin, işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla baş edebilmek amacıyla bilinçdışı savunma davranışı ve duyguyu odaklı savunma davranışına başvurdukları tespit edilmiştir. Görüşmecilerin bazıları işsiz kaldıkları süre içerisinde olumsuz duygulara kapıldıkları bu olumsuz duygulardan biri hayatlarını tehdit eden intihar duygusu olduğu görülmüştür. Bu duygu ile baş edebilmek için ise “dini başa çıkma”yı savunma yöntemi olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT: This study aims to reveal how faculty of education graduate female teachers who are not assigned and do not work in any job cope with unemployment. In the research using phenomenology design, "interview technique", one of the qualitative data collection methods, was used. The study group consists of 26 unemployed female teachers, who were reached by purposive sampling method, living in Tokat in 2020-2021, graduated from the faculty of education, were not assigned and were not working in any public or private institution at the time of the interview. The data obtained from the interviews were evaluated using descriptive analysis and content analysis, which are qualitative data analysis techniques. According to the results obtained from the research, it was concluded that unemployed female teachers resorted to unconscious defensive behavior and emotion-focused defensive behavior in order to cope with the negativities brought by unemployment. It was also concluded that some of the interviewees got negative feelings during their unemployment and one of these negative feelings was suicide that threatened their lives. They used religious coping as a defensive method to cope with the feeling of suicide.

Anahtar sözcükler: İşsiz kadın öğretmen, Baş etme yöntemi, Atama bekleyen kadın, Psikoloji, Deneyimlerin incelenmesi.

Keywords: Unemployed female teacher, Coping method, Woman waiting for appointment, Psychology, Analysis of experiences

Bu makaleye atf vermek için:

Şahin Gök, F. ve Kiraz, Z. (2023). İşsiz kadın öğretmenler: neo liberal dönemde işsizlikle baş etme deneyimlerinin incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-78

Cite this article as:

Şahin Gök, F. & Kiraz, Z. (2023). Unemployed female teachers: examination of the experiences of coating with unemployment in the neo-liberal period. *Trakya Journal of Education*, 13(1), 55-78

* Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazarın danışmanlığında hazırladığı ve Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde kabul edilen yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, Tokat/Türkiye, sahingok60@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3702-9184

² Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat/Türkiye, zafer.kiraz@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5431-5049

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Unemployment, which existed with industrialization and gained strategic importance in the neoliberal period, has become a common problem of countries after the 1970s. There are a number of factors in the formation of unemployment. These factors show themselves as the education level of the individuals and the discriminatory attitudes applied by the society. Young people are at the forefront of the groups affected by unemployment. Young people choose to increase their human capital by turning to education in order to find job opportunities. However, education cannot solve the unemployment problem.

Unemployment is a general problem for all groups such as young, old, educated and uneducated, men and women. However, although they constitute half of the world's population, women are more affected by the unemployment phenomenon. Another problem faced by women in business life is the classification of jobs as women's jobs and men's jobs.

Women are directed to some professions that are classified as women's work in the society they live in. Teaching profession is one of these professions. Even if women prefer jobs based on social norms, they constitute the group most affected by unemployment and have to struggle with the problems created by unemployment.

Education, which is seen as a step towards emancipation for women, and the working conditions obtained as a result of education, do not offer job opportunities as expected. Unappointed female teachers are faced with individual and social problems caused by unemployment.

It is seen that the unemployed individuals are negatively affected by unemployment both physically and psychologically. However, the individual is trying to survive, and during this work, she/he develops some coping methods in order to get rid of the negative effects of unemployment.

There are multiple approaches to coping with the problems caused by unemployment. The first of these is the defense mechanisms that individuals develop unconsciously and determined by Freud. The second method is the "problem-focused" and "emotion-focused" coping methods introduced by Lazarus and Folkman in 1984. The third method used by individuals in coping is the "religious coping" method.

This research aims to reveal how female teachers graduated from education faculty who are not assigned and do not work in any job cope with unemployment.

Method

The research was created with the phenomenology pattern, one of the qualitative research methods, and the interview technique was applied. Since the purpose of the research is to reveal the experienced events and the emotions felt, the phenomenology design was chosen as a qualitative research method.

The study group of the research consists of female teachers who live in Tokat in 2020-2021, graduated from the faculty of education, were not appointed, and did not work in any public or private institution at the time of the interview. Judgmental (purposive) sampling and easily accessible case sampling method were used in the selection of the study group.

In the research, semi-structured interview technique, which is one of the types of interview technique, was used. In the study, the preparation process of the interview questions was carried out in the form of preparing the questions, testing the questions, arranging the interview and conducting the interview.

Findings

According to the findings obtained from the research, it is seen that the differences between the emotions that the participants express their feelings are affected by the family structure of the participants, the economic status of their families, whether the unemployed female teachers graduated from a field that is accepted in the market, and the length of time they were unemployed while waiting

for an assignment. In addition, the majority of the interviewees state that they receive negative reactions from their social circles. Most of the interviewees, who stated that they received negative reactions, started to behave indifferently in the face of the reactions they received, and they resorted to defensive behaviors to protect their psychology by avoiding the environment they are in or from the people they would just meet, fearing that they would receive negative comments about their unemployment.

Discussion and Conclusion

The place of women in business and working life is shaped by the value judgments of the period they live in and the society they live in. Women are directed to professions that are seen as the continuation of the concepts attributed to them by the society, such as the mother responsible for the care of the child, the spouse responsible for the housework, and so on. The fact that the number of women who prefer the teaching profession is much higher than the number of men according to YÖK data supports this situation.

Women graduating from education faculties face a qualifying exam called KPSS. When they cannot enter a certain ranking according to the results of this exam, they face the problem of not being appointed and being unemployed due to the high number of reserve workforce. With the decrease in investments in education within the scope of neoliberal policies, the emergence of teacher unemployment and its rapid increase over time create a situation that negatively affects the psychology of individuals. At the beginning of this negative situation is the loss of self-confidence. It is seen that there are female teachers who think about suicide as an effect of loss of self-confidence.

It has been stated in many studies that unemployment causes trauma and stress in the lives of individuals (Akın, 2018; Güler, 2005; Kiraz, 2014; Kurt, 2005). It is seen that the interviewees, who had problems due to the trauma and stress brought on by unemployment, took refuge in a number of defense mechanisms in order to get rid of these negativities.

Women, who have already faced an element of pressure by turning to teaching with the imposition of gender norms of the society, and then become unemployed due to the effect of neoliberal policies, and their psychology deteriorated, also face pressure from the environment. It can be said that unemployed female teachers have to struggle with psychological problems as well as economic problems caused by unemployment.

GİRİŞ

İnsanlığın yaşamında büyük bir değişime neden olan Endüstri Devrimi sanayi kapitalizminin de başlangıcını oluşturmaktadır (Güran, 1990). Pahalı iş makinelerine yatırım yapmak, sanayi kapitalizmi için önemliydi. Çünkü teknoloji sürekli bir değişim halindeydi. Söz konusu durum sermayeye bağlı olması nedeniyle işveren sınıfını oluşturmuştur (Küçükkalay, 1997; Mahiroğulları, 2005). Bu dönemde ekonomik yapının düzenliğini oluşturan “daha fazla kâr etme” düşüncesiyle düşük maliyetle yapılan üretimin yüksek kârla satılması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak üretimde kullanılan işçiler düşük ücretle çalıştırılmıştır (Gençoğlu, 2012; Mahiroğulları, 2005).

1939 yılı sonrasında istihdam öncelikli Keynesyen ekonomik politikalar uygulanmıştır (Akçoraoğlu, 2017). Bu dönemde sosyal devlet anlayışı gelişmiştir. Aynı zamanda dünya ekonomisinde meydana gelen büyüme oranlarının yüksek olması sayesinde kapitalizmin altın çağı olarak değerlendirilmiştir (Gümüş, 2018; Sapancalı, 2001).

1970'lere gelindiğinde ise ekonomide devletin toplumdan ve ekonomiden elini çektiği neoliberal politikalar etkili olmuştur (Harvey, 2007; Sapancalı, 2001). Bütün dünyayı etkisi altına alan neoliberal politikalar Türkiye'yi de etkilemiştir (Mumyakmaz, 2019). Bu politikalarla büyümenin kaynağı olarak özel sektör gösterilmiş, sosyal politikalardan uzaklaşmış ve bunun yerine insanların çalışarak kazanmaları gerektiği vurgulanmıştır (Demir, Turan ve Özari, 2016).

Neoliberal politikaların özellikleri: piyasanın hâkim rolü, devletin toplumsal hizmetlerde eğitimden, sağlıktan, yoksul ve işsizlere sağlanan yardımlara ayrılan kaynakların kısılması, iş güvenliği başta olmak üzere kârı azaltan bütün düzenlemelerin ortadan kaldırılması, emeğin güvencesizleştirilmesi, özelleştirmenin hızlandırılması, toplumda görev almanın sorumluluğunun bireylere yüklenerek sorunlardan bireylerin mesul görülmesi olarak sıralayabiliriz (Şahin, 2010). Bu

politikalarla beslenen işsizlik, salgın gibi bütün dünyaya yayılmış ve bütün ülkeleri etkilemiştir (Özçelik, 2013).

Sanayileşmeyle var olan ve neoliberal dönemde stratejik önem kazanan işsizlik, Türk Dil Kurumuna (TDK) göre “işsiz kalma, iş bulamama durumu” olarak tanımlanmaktadır. İşsizlik, 1970’li yıllardan sonra bütün ülkelerde artmaya başlamış ve ülkelerin ortak sorunu haline gelmiştir (Bilgin, 2003).

İşsizliğin oluşmasına etki eden etkenler bulunmaktadır. Bunların başında bireylerin aldıkları eğitim düzeyi gelmektedir (Kiraz, 2014). Eğitimin dışında bireylerin yaşadığı toplumda uygulanan ayrımcı tutumlar da işsizlik olgusunu etkilemektedir. Toplumun yapısına göre; siyahlar beyazlara (Bilgin, 2003), kadınlar erkeklere göre (Kavak, 1997) dezavantajlı olabilmektedirler. İşsizlik her kesimi etkilemekle birlikte, gençler işsizlikten en fazla etkilenen grupta bulunmaktadır (Altınsoy, 2020; Kayalı, 2015; Yavuzaslan ve Dağlıoğlu, 2019).

Genç işsizliği, ülkeler açısından çözülmesi gereken bir sorundur. Yanbaşlı’ya (2014) göre, genç nüfusa sahip ülkelerde eğitim harcamaları fazla olmaktadır. Çünkü işsizlikten kurtulmak amacıyla eğitime yönelen ve beşerî sermayelerini artıran gençler; doktorluk, öğretmenlik gibi profesyonel mesleklere yönelmişlerdir (Karabulut, 2016). Ancak üniversite eğitimi almak işsizlik sorununu ortadan kaldıramamaktadır (Kırcı, 2017).

İşil’a (1990) göre bütün ülkeleri etkileyen işsizlik sorunu, Türkiye’yi de etkilemekte ve üniversite mezunlarını da işsizlikle karşı karşıya bırakmaktadır. Üniversite mezunlarının artan işsizlik sorunu, doğal olarak öğretmenlik mesleğini de etkilemektedir.

Üniversite mezunu işsizlerin oluşturduğu çoğunluk içerisindeki en büyük pay öğretmenlere aittir. İyi bir meslek sahibi olmak amacıyla üniversite eğitimi alan öğretmenler, eğitimin kendilerine sağladığı iş olanaklarına ulaşamamaktadırlar (Kiraz ve Kurul, 2018). Atama bekledikleri süre zarfında da işsizliğin arttığı bireysel ve sosyal baskılarla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar (Adak, 2010).

İşsizlik bütün gruplar için genel bir sorundur. Ancak dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına rağmen kadınlar, işsizlik olgusundan daha fazla etkilenmektedir. Hatta gelişmiş ülkelerin işsizlik raporlarına göre kadın işsizlik oranları erkek işsizlik oranlarından daha fazladır (Kavak, 1997). Oysa kadınların iş hayatına girmesi ülke ekonomisi ve kalkınmışlık düzeyi için önemlidir. Ancak ülkelerin büyük bir kısmında işler kadın işi ve erkek işi olarak sınıflandırılmıştır (Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006). Bu da göstermektedir ki kadınların iş piyasasındaki istihdam koşulları ve sayıları ekonomik koşulların yanında toplum yapılarından da etkilenmektedir (Güdek- Gölçek, 2019).

Kadınlar, toplum içerisinde kadın mesleği olarak kabul gören ve kadınların yoğun bir şekilde yer aldıkları meslek gruplarına (öğretmenlik, hemşirelik, bakıcılık vb.) yönlendirilmişlerdir (Demirbilek, 2007; Fidan, İşçi ve Yılmaz, 2006; Gökçaya, 2011; Şahin, 2007). Öğretmenlik mesleği de, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu görülen “çocuk bakımı ve eğitimi” içermesi, öğretmenliğin çalışma koşulları nedeniyle kadınların görevleri olarak görülen “ev işi ve çocuk bakımına” engel olmayacağı düşüncesi ile dünyanın önemli bir kısmında “kadın mesleği” olarak görülmektedir (Ünal, 2008). Bu sebeple öğretmenlik, kadınlar için en çok tercih edilen meslekler arasına girmektedir (Gökcan, 2018; Öztürk, 2015; Polat, 2010; Şahin, 2007). 2013- 2021 yılları arasında eğitim fakültesi mezun sayıları incelenmiştir. Bu veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Eğitim bilimleri fakültesi, eğitim fakültesi ve diğer fakültelerin öğretmenlik alanlarından mezun olanların sayısı

Eğitim Dönemi	Mezun Sayıları		
	Erkek	Kadın	Toplam
2012-2013	25 380	40 023	65 403
2013-2014	25 931	40 247	66 178
2014-2015	24 897	42 563	67 460
2015-2016	19 805	35 938	55 743
2016-2017	19 054	36 868	55 922
2017-2018	16 986	36 875	53 861
2018-2019	17 879	35 516	53 395
2019-2020	20 780	34 091	54 871
2020-2021	17 021	32 221	49 242

Kaynak: istatistik.yok.gov.tr adresinden derlenmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, kadın mezun sayılarının erkek mezun sayılarının neredeyse iki katı olduğu görülmektedir. Bu durum eğitim alanına kadınların erkeklerden çok yönlendirildiğini düşündürmektedir.

İşsizliğin oluşmasına etki eden etkenlerin başında bireylerin aldıkları eğitim düzeyi gelmektedir (Kiraz, 2014). Kulaksız ve Doğanay (2019)'da, 2018 yılında yükseköğretim mezunu genç işsizler arasında eğitim alanında işsiz kalan erkek oranını %6,7; kadın oranını %16,5 olarak tespit etmişlerdir. Görülmektedir ki alınan eğitim işsizliği ortadan kaldırmakta tek başına yeterli değildir. Oysa işgücüne katılım ekonomik güçlenmede önemli bir etkidir. İşgücü piyasalarında kadınların karşılaştığı engeller ve yaşanan cinsiyet eşitsizlikleri kadınları zor şartlar altında yaşamak durumunda bırakmaktadır (Bakkal ve Erdoğan, 2017). Bu durumun ortadan kalkması için On birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) istihdamın artırılması temel amaç olarak gösterilirken kadın ve gençlerden özel politika gerektiren gruplar içerisinde olduğu vurgulanmıştır (m. 564). Madde 599'da ise kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak temel amaç olarak gösterilmiştir. Buna rağmen kadınların, kadın işleri olarak görülen belirli işlere yönlendirilmeleri devam etmektedir. Bu durum onların uzmanlık ve meslek seçimlerini kısıtlayabilmektedir (Kuvvetli Yavaş, 2021). Dolayısıyla kadın mesleği olarak görülmeye devam eden öğretmenlik mesleği, kadınların tercih edeceği mesleklerden biri olarak görülmektedir.

Kadınlar toplumsal normlara yönelik işlere yönelseler dahi işsizlikten en çok etkilenen grubu oluşturmakta ve işsizliğin yarattığı sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınlar için özgürleşmenin bir adımı olarak görülen eğitim ve eğitim sonucunda elde edilen çalışma koşulları, beklenildiği gibi iş imkânlarını sunamamaktadır (Yılmaz, 2018). Atanamayan kadın öğretmenler, işsizliğin ortaya çıkardığı bireysel ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Adak, 2010).

İşsizliğin Olumsuz Etkileri ve Bu Olumsuzluklarla Başetme Yöntemleri

İşsizliğin, bireyleri hem fiziksel hem psikolojik olarak olumsuz etkilediği görülmektedir (Kayalı, 2015). Kıcıır (2017) çalışmasında bu sorunları depresyon, öfke, umutsuzluk duygularıyla, kaygı semptomları, psikosomatik semptomlar, intihar riski ve alkol madde kullanımı olarak tespit etmiştir. İşsiz kalan kadın öğretmenler de benzer sorunlar yaşamakta ve bu çevrecede varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır, bu çalışma esnasında işsizliğin olumsuz etkilerinden kurtulabilmek amacıyla birtakım baş etme yöntemleri geliştirmektedir (Ütücü, 2013).

İşsizliğin meydana getirdiği sorunlarla baş etmede birden çok yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bireylerin farkında olmadan geliştirdikleri ve Freud tarafından belirlenen savunma mekanizmalarıdır. Bilinçdışı savunma mekanizmalarından başlıcaları: hayal kurma, bastırma, telafi etme, mantığa bürünme, polyannacılık, özdeşleşme, yansıtma, karşı tepki geliştirme, gerileme, yer değiştirme ve yüceltme yaklaşımlarıdır (Baltaş ve Baltaş, 1999, s. 31; MEB, 2014).

İkinci yöntem, Lazarus ve Folkman'ın 1984'te ortaya koyduğu "sorun/problem odaklı" ve "duygu odaklı" baş etme yöntemleridir. Sorun odaklı baş etme yöntemleri ile birey sorunu çözmeye odaklanırken duygu odaklı baş etme yönteminde hissettiği olumsuz duygulardan kurtulmaya odaklanır (Abanoz, 2020).

Bireylerin baş etme de kullandığı üçüncü yöntem ise "dinî baş etme" yöntemidir. Hayatın zorlukları ile karşı karşıya kalan bireyler, inandıkları dini yaşadıkları zorluklar karşısında sığınak olarak görebilmekte ve o an içerisinde hissettikleri çaresizlik, korku, kaygı gibi duygulardan dinî inançların söylem ve telkinlerini kullanarak sorunlarıyla baş etmeye çalışmaktadırlar (Eryücel, 2013; Karakaş ve Koç, 2014).

Bireyler işsizlik nedeniyle psikolojik sorunlar yaşamakta, ruh sağlığını koruyabilmek adına bir takım sorun çözme yöntemlerini kullanarak yaşadıkları stresin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışmaktadırlar. Gerek ulusal gerekse uluslararası politikalar nedeniyle toplum içerisinde eşitsiz koşullardan en fazla etkilenen kadınlar (Demirgöz Bal, 2014), toplumda olmaları gereken konumdan ve kamu ile kuracağı dayanışmadan yoksun kalma sorunu ile karşılaşmaktadırlar (Adak, 2010).

Bu araştırma, ataması yapılmayan ve herhangi bir işte çalışmayan eğitim fakültesi mezunu kadın öğretmenlerin işsizlikle nasıl baş ettiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim ile desenmiş veriler görüşme ile toplanmıştır. Araştırmanın amacı işsizlik nedeniyle yaşanan olayları ve hissedilen duyguları ortaya koymak olduğundan nitel araştırma yöntemi olarak olgu bilim deseni seçilmiştir. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Olgubilim çalışmalarında temel veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Çalışma Grubu/ Evren- Örneklem

Çalışma grubunun seçiminde yargısal (amaçlı) örneklem ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bundan dolayı amaçlı örneklem için 2020-2021 yılında Tokat ilinde yaşayan ve eğitim fakültesi mezunu olup ataması yapılmayan, görüşmenin yapıldığı zaman diliminde herhangi bir kamu veya özel kurumda çalışmayan kadın öğretmenler seçilmiştir. Aynı zamanda Tokat'ta yaşayan işsiz öğretmenlere araştırmacı kolay ve masrafsız ulaşabildiği için seçilmiştir. Kurt'a (2013) göre örnekleme oluşturan çalışma grubu; araştırmacının, araştırma problemine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşmaktadır. "Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018)." Kolay ulaşılabilir durum örnekleme ise, çalışmaya hız ve pratiklik kazandıran bir örnekleme yöntemidir. Kolay örnekleme yönteminde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Kurt, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, görüşme tekniğinin türlerinden biri olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı sormayı planladığı soruları önceden hazırlar. Ancak araştırmacı görüşmenin akışına göre yeni sorular sorarak katılımcıların yanıtlarının detaylanmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada ataması yapılmayan, işsiz, 26 kadın öğretmenle yapılan görüşmelerin ses kayıtları araştırmacı tarafından çözümlenmiş ve bilgisayar ortamında görüşme metinlerine dönüştürülmüştür. Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, nitel veri analizi tekniklerinden betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Görüşme sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş ve çalışmanın amacına yanıt olacak şekilde çözümlenmiştir. Çözümlenme yapılırken ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlerin alıntılarında sık sık yer verilmiştir. Doğrudan alıntılar yapılırken katılımcılar K1, K2, K3.... şeklinde kodlanmıştır.

BULGULAR

Görüşme Yapılan İşsiz Kadın Öğretmenlere Ait Demografik Bulgular

İşsiz kadın öğretmenlerin mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

Mezun olunan üniversiteye göre dağılımları

Üniversiteler	Bölüm	Mezuniyet		
		Yılı	Yaş	Sayı
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2012	31	1
Balıkesir Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	2016	28	1
Cumhuriyet Üniversitesi	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	2017	25	2
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	2017	26	
Giresun Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	2020	23	1
İnönü Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	2019	22	2
	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	2014	30	
Karadeniz Teknik Üniversitesi	İngilizce Öğretmenliği	2019	24	1
Marmara Üniversitesi	Müzik Öğretmenliği	2015	28	1
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	2011	31	1
Sakarya Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ö.	2019	23	1
	Fen Bilgisi Öğretmenliği	2018	24	
	Türkçe Öğretmenliği	2016	28	
	Müzik Öğretmenliği	2018	25	
	Müzik Öğretmenliği	2018	24	
	Fen Bilgisi Öğretmenliği	2019	23	
	Müzik Öğretmenliği	2018	24	
	Sınıf Öğretmenliği	2018	25	
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2017	27	
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2019	24	
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ö.	2019	24	14
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ö.	2019	24	
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ö.	2019	23	
	Resim İş Öğretmenliği	2011	33	
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	2017	26	
	Kimya Öğretmenliği	2013	30	
	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Kimya Öğretmenliği	2013	

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların 11 farklı üniversiteden mezun oldukları görülmüştür. Katılımcıların 14'ünün yaşadıkları şehirde bulunan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nden mezun olduğu görülmüştür. Bu 14 katılımcının kendi yaşadıkları şehirdeki üniversiteye gitmenin birçok nedeni olabilir. Bu nedenlerden biri geleneksel muhafazakâr aile yapısı nedeniyle ve kadın olmalarından dolayı kendi yaşadıkları şehirde üniversite okumayı tercih ettikleri ya da aileleri tarafından tercih ettirildikleri düşüncesini de akla getirmektedir.

Katılımcıların destek aldıkları kişilerin (anne, baba, kardeş ve eşlerinin) mesleklerine göre dair dağılımları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3
Katılımcıların destek aldıkları kişilerin meslek dağılımları

Meslek Grupları	Sayı			
	Anne	Baba	Kardeş	Eş
Yüksek Nitelikli Ücretli (Ortopedi Uzmanı)	-	-	-	1
Beyaz Yakalı Ücretli (Polis, Asker, Memur, Tekniker)	-	2	1	3
Niteliksiz Hizmet İşçisi (Nakliyeci, Şoför, Çağrı Merkezi)	-	2	3	-
Mavi Yakalı İşçi	3	4	1	-
Çiftçi	2	2	-	-
Esnaf	-	4	-	-
Ev İçi Emek	17	-	-	-
Emekli	1	6	-	-
Serbest Meslek	-	1	-	-
Toplam	23	21	5	4

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların 17'sinin annesi ev içi emekle uğraşmakta, üç görüşmecinin annesi mavi yakalı işçi olarak çalışmakta, iki görüşmecinin annesi çiftçi ve bir görüşmecinin annesi emekli olmak üzeredir. Sadece altı kişinin annesinin aktif iş yaşamına katıldığı görülmektedir. İki görüşmecinin çiftçi olarak çalışan annelerinin ise tarımda ücretsiz işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin babalarının meslekleri incelendiğinde, yalnızca 21 görüşmecinin baba desteği aldığı görülmektedir. Görüşmecilerden altısının babası emekli (işçi ya da memur emeklisi), dörder görüşmecinin babalarının esnaf ve mavi yakalı işçi, ikişer görüşmecinin babasının beyaz yakalı ücretli, niteliksiz hizmet işçisi veya çiftçi olduğu görülürken, bir görüşmecinin babasının ise sabit bir işe sahip olmadığı, serbest meslek sahibi olarak nitelendirildiği görülmektedir. Katılımcıların destek aldıkları kişilerin meslekleri incelendiğinde, kişilerin mesleklerinin sosyoekonomik yapıları hakkında bilgi verdiği göz önüne alınacak olursa, katılımcıların büyük çoğunluğunun ailelerinin alt ve orta ekonomik sınıfa dâhil olduğu söylenebilmektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin İşsizlik Süreleri Boyunca Yaşantılarına İlişkin Bulgular

İşsiz kadın öğretmenler, işsiz kaldıkları dönem boyunca ailelerinden çeşitli kişilerden (anne, baba, kardeş ve eş) maddi destek almaktadırlar. Bazıları ise lisansüstü eğitime devam etmeleri nedeniyle KYK bursu alarak kendilerine kaynak sağlamaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenlerin büyük çoğunluğu (K1, K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K26) aldıkları bu maddi desteği sosyal ihtiyaçlarından (sinema, tiyatro, konser, gezi, kafede arkadaş toplantısı vb.) ziyade zorunlu ihtiyaçları için kullandıklarını belirtmektedirler.

Sosyal aktivitelerini ertelemek durumunda kalan işsiz kadın öğretmenlerden yirmi sekiz yaşındaki K1 durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

Aslında çok böyle arkadaş çevresine sahip bir insan değilim. Ama tabii bu tür aktivitelerden de çok da geri kalmıyorum. Ama bu süreçte bazı şeyleri tabii ki ertelememiz gerekiyor. Çünkü belirli bir bütçemiz var hani. Harçlık alıyorsunuz sonuçta. Ve o harçlığı işte haftalık alıyorsanız, o haftaya sığdırmanız gerekiyor. Hesap yapıyor. En basitinden çok yakın zamanda yaşadığım bir şeyden bahsedeyim. Yan flüt öğrenme gibi bir isteğim var. Bikaç kez denedim de yeteneğim olduğunu da düşünüyorum ama şuanda maddi olarak bunu ekstradan yüklemek istemediğim için bunu erteliyorum mesela.

Yirmi iki yaşındaki K8 ise isteklerini yerine getirebilmek için başka ihtiyaçlarından vazgeçtiğini şu şekilde ifade etmektedir:

...Mesela arkadaşlarımla havuza gideceğim plan yaptık. Ne kadar diyorum şu kadar diyorlar. O kadar pahalı geliyor ki hani gitsem mi gitmesem mi, daha gitmeden babamdan isteyeceğim paranın miktarını düşünüp o ayki bütün planlama mı ona göre yapmaya çalışıyorum. Bir kere havuza gitmek için yani bir kere eğlenebilmek için.

Evli olup, maddi desteği eşinden sağladığını söyleyen otuz yaşındaki K12 durumunu şu şekilde dile getirmektedir:

Tabii hesap yapıp vazgeçtiğim çok oluyor. Eşinden para isteyemiyorsun, normal kendi ihtiyaçların için bile isteyemiyorsun. Çok mecbur kaldıklarını alabiliyorsun. Kaldı ki ben sosyal aktivite için ekstrasından böyle bir şey isteyemiyorsun yani. Pahalı şeyler asla yapamıyorum. Ben yerlere gitmek, yani diyorum ya ev oturmalarına çağırıldıkları zaman bile ders çalışmam lazım diyorum ve ayrıyeten mesela ben tiyatro olsun başka gezi, ben tatil olsun, asla öyle birşey kalkışmadım yani.

Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenler arasında sayıları az (K3 ve K25) olsa dahi istedikleri sosyal aktivitelere katılabildiğini söyleyenler de bulunmaktadır. Bunlardan yirmi sekiz yaşındaki K3 durumunu şu şekilde ifade etmektedir. “Her şeye katılabiliyorum. Yani sonuçta çalışırken katılamıyordum. Zamanım olmadığı için. Şuan daha rahat bir şekilde her aktiviteye katılabiliyorum.”

Yirmi altı yaşındaki K25 ise durumunu şu şekilde dile getirmektedir. “Katılıyorum. Ben piyano eğitimine gidiyorum. Aynı zamanda sporumu zaten aksatmıyorum. Sosyal aktivite konusunda kendimi buna yönlendirdiğim için bu süreci daha iyi atlattığımı düşünüyorum.”

K3 ve K25’in diğer işsiz kadın öğretmenlerden farklı olarak aile desteğini elden nakit olarak almadıkları, banka kartı aracılığı ile (ailelerin görüşmecilerin banka hesabına para yatırarak) aldıkları görülmektedir. K3 durumunu: “Yani günü gelmeden bitirdiysem istiyorum tekrar. Ama hep gününde atıyor zaten. Elden almıyorum. Kartıma gönderiyor. Zaten ben çalışırken de böyle oluyordu. Ben şey farketmedi yani.” şeklinde ifade ederken, K25 durumunu “Şöyle aslında: Genel anlamda bende onun bir kartı var. Çünkü daha önceden çalışma sürecine alışkın olduğum için bu durumu daha normal atlattım sağlıklı böylece. Kendi de öyle düşünüyö sanırım. Ben talepkâr olmamam adına o kendi kartını verdi.” şeklinde belirtmektedir. Öğretmenlerin işsiz kaldıkları sürede yaşamlarını idame etmeleri için gerekli olan maddi desteği ailelerden alması kendilerini rahatsız ettiği kadar aileler üzerinde de bir baskı oluşturduğu söylenebilir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu ailelerinden maddi destek almalarına rağmen sosyal ihtiyaçlarını ya ikinci planda bırakmakta ya devlet kadrosuna atandıktan sonraya ertelemektedirler. Ancak ailelerinin sosyal sermayesi güçlü olan ve maddi desteğin banka kartı aracılığı ile sağlanan işsiz kadın öğretmenlerin sosyal aktivitelere katılabilmeye çok daha rahat oldukları söylenebilmektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Atanmaya Dönük Çabalarına ve İşsizliğe İlişkin Bulgular

Eğitim fakültelerinden mezun olan bireyler, kadrolu ve güvenceli iş kolu olarak gördükleri devlet okullarına atanmak amacı ile KPSS’ye katılmaktadırlar. KPSS’ye hazırlanırken de puanlarını yükseltmek için günün belirli saatlerinde ders çalışma, kursa gitme, özel ders alma vb. çabalar içerisine girmektedirler. KPSS sonrasında alanlarında sıralamaya girememeleri durumunda işsizlikle karşılaşmaktadırlar. Nitelikli işsiz olarak toplumda yer alan eğitim fakültesi mezunları, işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla başa çıkmanın yanında özel sektörde kadrosuz ve güvencesiz işlere başvurmak durumunda kalabilmektedirler.

Katılımcıların atanmaya dönük çabalarını öğrenebilmek adına “Gelecekte öğretmen olarak kamu kurumunda ya da özel bir okulda çalışabileceğinizi düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda, görüşmecilerin tamamı, kamu kurumlarında öğretmenlik yapmak istediklerini belirtmektedirler. Bu isteğini yirmi sekiz yaşındaki K1 şu şekilde ifade etmektedir: “Çalışıcam, buna çok inanıyorum. Ama devlet okulunda çalışacağımı düşünüyorum. Eğitim konusunda özel sektörü düşünmedim. Özel okulda çalışma gibi bir niyetim hiç olmadı.”

Yirmi dört yaşındaki K20 kamu kurumuna atanmasının yapılması konusundaki umudunu şu şekilde belirtmektedir: “Kamuda iş bulabileceğimi düşünüyorum. Çünkü sıralamam atamaya yetecek gibi duruyor.”

Yirmi altı yaşındaki K25 kamu kurumunda çalışma isteğini şu şekilde ifade etmektedir: “Öğretmen olarak, öğretmenlik mesleğini düşünürsem, evet kadrolu şekilde çalışmayı isterdim. Özel okul haricinde kadrolu olarak çalışmayı isterdim, Milli Eğitim bünyesinde.”

İşsiz kadın öğretmenlerin tamamının öğretmenlik yapma durumunda kadrolu ve güvenceli olarak görülen kamu kurumlarını tercih ettikleri görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlere “Özel sektörde iş bulabileceğinizi düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda, özel okullarda çalışmak istemediklerini

ya da çalışamayacaklarını dile getirmişlerdir. İşsiz kadın öğretmenlerin özel okulda çalışmak istemiyor olmalarının nedenleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4.

İşsiz kadın öğretmenlerin özel okulda çalışmak istememe nedenleri

Nedenler	Sayı
İş Bulmanın Zor Olması	9
İş Güvencesi Olmaması	6
Emek Hırsızlığı Yapılması	5
Hem İş Bulmak Zor Hem Çalışmanın Karşılığı Verilmiyor	4
Reklam ve Gösteriş Amaçlı	1
Puanım Atanmaya Yetiyor	1

Tablo 4 incelendiğinde dokuz görüşmeci (K2, K7, K8, K9, K12, K13, K18, K19, K23) özel okullarda iş bulmanın deneyimsizlik nedeniyle zor olduğunu, altı görüşmeci (K3, K10, K14, K16, K17, K22) özel okulda iş güvencesi olmadığını, beş görüşmeci (K4, K5, K24, K25, K26) özel okullarda öğretmenlerin çok çalıştığını ancak çalışmalarının maddi karşılığını alamadığını, dört görüşmeci (K1, K11, K15, K21) hem iş bulmanın zor olduğunu hem de öğretmenlerin emeklerinin karşılığını alamadığını, bir görüşmeci (K6) özel okullarda her şeyin reklam amaçlı olduğunu belirtirken, bir görüşmeci ise (K20) KPSS puanının atanmaya yetecek düzeyde olmasını sebep olarak göstermektedir.

İşsiz kadın öğretmenler özel okullarda iş bulmanın deneyimsizlik, öğretmen sayılarının fazla olması (yedek işgücü), işe girmede torpil ya da referans gerektirmesi gibi nedenlerle zor olduğunu belirtmektedirler. Yaşadığı durumu yirmi dört yaşındaki K2 şu şekilde ifade etmektedir:

Özel sektörde iş bulmak atanmak kadar zor bir mesele. Yani iş bulduğunuz zaman deneyim istiyorlar. Deneyim için de çalışmak gerekiyor. İşte çalıştırmadan da deneyim sahibi olmadığımız için özel sektörlerin bu problemi var. Dediğim gibi özel sektörde iş bulmak için deneyim istiyorlar. Yani birkaç yıl, en az iki yıl deneyim istiyorum çoğu yerler. Bu yüzden de iş bulmak zor.

Yirmi üç yaşındaki K9 yedek işgücüne bağlı olarak iş bulmanın zor olduğunu şu şekilde belirtmektedir: “Fazla birikmiş mezun sayımız olduğu için, özel sektöre de ilgi çok yoğunlaşmaya başladı. Bu yüzden de iş bulabilme olanağımız da düşmeye başladı.”

Otuz yaşındaki K12 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Özel sektörde iş bulacağımı düşünmüyorum. Biraz zor yani. Çünkü girmek isteyen birçok insan var. Herkesi kolay kolay almıyorlar. Biraz torpil lazım. Akrabalık falan... Psikolojimi kötü etkiliyor tabii.”

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı iş güvencesinin olmaması nedeniyle özel okullarda çalışmak istemediğini belirtmiştir. Yirmi dört yaşındaki K22 kadrolu ve güvenceli çalışma isteğini şu şekilde ifade etmektedir:

...İnsan 10 yıl sonrasında da hala çalışıyor olacak mıyım, ailemi nasıl geçindiririm gibi şeyler düşünmek istemiyor mental olarak. Özel sektörde iş bulurum tabii ki branşım gereği çok ilgi var. Fakat şu anda atanmaya odaklandım ve onun için ders çalışıyorum. Olmadığı takdirde tabii ki özel sektör benim için kaçınılmaz olur.

Yirmi altı yaşındaki K25, özel okullarla ilgili düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: “Özel okullar emek taciridir. İnsanların emeklerinin karşılığını vermezler. Gördüğümüz bu etrafımızdaki arkadaşlarımızdan. Çok fazla performans, çok az ödenek şeklinde çalışırlar. Çünkü onlar için kurum ekonomisi daha önemlidir öğretmenlerindense. O yüzden özel okul düşünmezdim.”

İşsiz kadın öğretmenlerin tamamı, kadrolu ve güvenceli olarak görülen kamu kurumlarında çalışmak istemektedirler. Katılımcılar farklı yaş gruplarına ve farklı öğretmenlik branşlarına sahip olsalar da kamu kurumlarına atanmaların kapısı olarak görülen KPSS’ye girmekten vazgeçmemektedirler.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Geleceğe Dönük Amaç ve İstihdamla İlgili Beklentilerine İlişkin Bulgular

Eğitim almanın, bireylere bilgi ve beceri kazandırmasının yanında iş hayatına katılmaya, üretimde yer almaya olumlu etkisi de bulunmaktadır. Kadınların, toplumsallaşma süreci içerisinde, toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretimi sonucunda kendilerine çizilen toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu olarak tercihlerini öğretmenlik mesleğinden yana yaptıkları görülmektedir. Mezun olduklarında ise eğitilmiş işsizler arasında yerlerini almaktadırlar. Bu durum eğitim sonunda iş sahibi olma beklentisi ile aksi bir durum oluşturabilmekte ve bireyleri alternatif iş kollarına yönelmesine neden olabilmektedir.

Ataması yapılmayan işsiz kadın öğretmenlere atamalarının uzun süre daha yapılmaması durumunda alternatif olarak farklı bir iş kolu düşünüp düşünmediği sorusuna alınan yanıtlar Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5.

İşsiz kadın öğretmenlerin alternatif olarak düşündüğü meslekler

Tercih Edilen Meslek	Sayı
Öğretmenlik Dışında Başka Bir Meslek Düşünmeyen	13
Polislik/Askerlik	6
Memurluk	4
Ticaret	2
Sağlık ya da Adalet	1

Tablo 5 incelendiğinde 13 görüşmecinin (K3, K6, K7, K8, K10, K12, K14, K15, K16, K17, K20, K24, K25) öğretmenlik dışında bir meslek düşünmedikleri görülmektedir. Altı görüşmeci (K5, K9, K18, K21, K22, K26) öğretmen olarak atanamadıkları takdirde polislik ya da askerliğe yönelebileceklerini, dört görüşmeci (K2, K11, K13, K23) öğretmen olarak atanamamaları durumunda kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak farklı bir iş kolunda çalışabileceklerini, iki görüşmeci öğretmen olarak atanamamaları durumunda (K1, K19) ticaretle uğraşabileceklerini belirtmektedirler. Bir görüşmeci (K4) ise yeniden eğitim alarak sağlık ya da adalet bölümüne yönelebileceğini belirtmektedir.

İşsiz kadın öğretmenlere alternatif olarak bu meslekleri neden seçtikleri sorusu sorulduğunda, öğretmenlik mesleğinden başka bir meslek düşünmediğini söyleyen katılımcılardan yirmi dört yaşındaki K7, başka bir meslek düşünmemesinin nedenini şu şekilde dile getirmektedir: “Benim için maddi anlamda değil de beni manevi anlamda doyuran iş olsun isterim. O da öğretmenlik işte.”

Yirmi yedi yaşındaki K15’de K12 gibi öğretmenlikten vazgeçmeme nedenini öğretmeye ve çocuklara olan sevgisine bağlayarak düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: “Çünkü hem öğrenmeyi hem öğretmeyi çok seviyorum çocukları geleceğimizi çok seviyorum.”

Otuz üç yaşındaki K24 de öğretmenlik mesleğini düşünmesinin nedenini şu şekilde dile getirmektedir: “Çünkü çocukları çok seviyorum, ufağı genci hepsiyle vakit geçirdim. Onlarla bir şeyler yapmak, paylaşmak terapi gibi geliyor. Mutlu olduğum şeyi daha büyük bir zevkle yaptığım için işten ziyade bir eğlenceye dönüşmesi beni çok mutlu ediyor.” Yirmi dört yaşındaki K18 askerlik ya da polisliğe yönelme sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

...Nedeni artık işsizlikten bıkmış olmam.” Yirmi üç yaşındaki K21 ise bu meslekleri alternatif olarak düşünmesinin nedenini şu şekilde belirtmektedir: “Polislik ve askerlik düşündüm. Asker olabilmeyi çok istedim, danışman olarak çalışmayı yani. Düşünmelerini haklı buluyorum. Benim istememin nedeni çocukluk hayalimdi o zamanlar. Şu an da maddi açıdan da daha iyi olacağını düşündüğümden...”

Öğretmen olarak atamaları yapılmama durumunda alternatif olarak farklı mesleğe yönelebileceklerini söyleyen işsiz kadın öğretmenlerden kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli bir işkolunda çalışabileceğini düşündüklerini söyleyen katılımcılardan yirmi dört yaşındaki K2, bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Ben de böyle bir b planı seçmiş olsam veya seçecek olsam memurluğu düşünürdüm. Tabi ki benim için en iyi olan öğretmenlik ama yani seçmek isteseydim memurluğu seçerdim. Ben polislik, askerlik gibi meslekleri yapabileceğimi düşünmediğim için memurluk dedim. Hem çalışma koşulları, çalışma şartları benim için daha uygun olabilir.

Otuz bir yaşındaki K11, kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak çalışmak istemesinin nedenini çalışma şartları olarak göstermektedir. Bu durumu ise şu şekilde dile getirmektedir: “Ben de memur olmak isterdim açıkçası daha az yorucu ve saatleri uygun.”

İşsiz kadın öğretmenler, uzun süre işsiz kalmalarına ve işsizliğin getirdiği olumsuz koşullarla mücadele etmelerine rağmen öğretmenlik mesleğinden vazgeçmemektedirler. Kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli çalışmayı tercih edeceklerini belirten katılımcılar da tercihlerine sebep olarak çalışma saatlerinin düzenli olmasını ve bedensel olarak yorucu olmamasını göstermektedirler. Öğretmenlikte kararlı olan ve kamu kurumunda kadrolu ve güvenceli olarak çalışmak istediklerini belirten katılımcıların durumu, kadınların gerek eğitim sürecinde ve gerekse toplum içerisinde toplumsal cinsiyet normlarını içselleştirmeleri ile değerlendirilebilmektedir. Çalışma kavramını ücretle özdeşleştiren görüşmeciler ise öğretmenliği sevdikleri için tercih ettiklerini, eğer öğretmenlik dışında bir meslek seçme durumları olursa, öğretmenliğe göre görece daha iyi ekonomik koşullara sahip olan polislik ya da askerlik mesleğini tercih edebileceklerini ya da ticareti seçeceklerini belirtmişlerdir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Devletin İstihdam Politikalarına Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Uygulanan devlet politikaları kapsamında öğretmen istihdamında üç farklı öğretmenlik statüsü bulunmaktadır. Bunlar: kadrolu öğretmen, sözleşmeli öğretmen ve ücretli öğretmen uygulamalarıdır. Kadrolu öğretmenlik uygulaması güvenceli bir istihdam şekli iken sözleşmeli öğretmenlik uygulaması belirli şartlar sağlandığında kadrolu öğretmenliğe geçiş aşamasını oluşturmaktadır. Ücretli öğretmenlik uygulaması ise ders ücreti karşılığında çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Kadın öğretmenler de üniversiteden mezun olduklarında tüm eğitim fakültesi mezunları gibi farklı istihdam şekilleri ile karşılaşmaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenlere bu istihdam şekillerine yönelik düşünceleri sorulduğunda, görüşmeye katılan katılımcıların tamamının ücretli öğretmenliğe karşı olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bunun yanında K21 işsiz kadın öğretmen sözleşmeli öğretmenlik statüsüne de karşı iken dört işsiz kadın öğretmenin (K8, K11, K19, K25) sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına daha ılımlı baktığı görülmektedir.

Yirmi sekiz yaşındaki K1, ücretli öğretmenliği devletin hakaret yöntemi olarak değerlendirmektedir. Bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

Ücretli öğretmenlik devletin öğretmenlerine, resmi kurumlar aracılığı ile yaptığı bir hakaret yöntemi olarak düşünüyorum. Sözleşmeli öğretmenlik hayatımıza kısa bir süre önce, çok kısa süre önce değil tabi ki ama yaklaşık 4 yıl önce girdi. Aday öğretmen oluyoruz, zaten belirli aşamalardan geçmemiz isteniyor. Bir de ondan sonrasında gerçek bir öğretmen statüsünü kazanmak için farklı farklı aşamalardan geçiyoruz. Çok gereksiz. Sistem bu şekilde olmamalı. Ben tüm bunların aslında fakülteye girişte ölçülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Yirmi sekiz yaşındaki K3, istihdam ayrımını diğer meslek gruplarında olmayan bir problem olarak değerlendirmektedir. Düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Çok problemler şeyler benim düşünceme göre yani. Hiçbir devlet alanında devletin çalışma alanlarının hiçbirinde böyle bir şey yokken öğretmenlere böyle bir şey sunulması ki öğretmenlerin bence aldığı eğitim diğer meslek kollarına göre çok daha nitelikli bir eğitim hani... Tabi ki niteliksiz bir eğitim ama diğerlerine göre çok daha bence nitelikli bir eğitim alıyor öğretmenler. Onlara böyle şeyler yapmayı da sadece öğretmenlere böyle seçenekler sunulması, onların işini böyle yokuşa sürmeleri hoş değil bence. Yapılmaması gerekiyor ama sonuçta herkes işine geleni yapıyor.

Yirmi üç yaşındaki K9, bu uygulamanın öğretmenlik mesleğinin değerinin düşürdüğüne vurgu yapmaktadır. Bu düşüncede olan K9 düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Ben bu kadar fazla kategorize edilmesini çok da pozitif bakmıyorum. Yani sonuçta belli bir eğitim almış, belli bir düzeye gelmiş kişiler için kadrolu, ücretli, sözleşmeli, olarak kategorize edilmesi çok da uygun değil bence. Çok fazla bölünmüş gibi hissediyorum öğretmenliği. Ve bu şekilde olduğu sürece de biraz öğretmenlik vasfının düşürüldüğünü ve öğretmenliğin kutsal bir meslek olmaktan ziyade daha çok maddiyatla örtüştüğünü, ortaya sürdüklerini düşünüyorum.

Yirmi altı yaşındaki K16, öğretmenler arasındaki statü farkının sınıf farkına neden olduğunu ve motivasyona olumsuz yansımalarını belirtmektedir. Bu düşüncesini ise şu şekilde ifade etmektedir:

Evet, kadrolu, sözleşmeli, ücretli öğretmenlik uygulaması hiç adil bir uygulama değil bence. Sosyal yani sınıf farklılığı oluşturuyo. Bir okulda çalışırken bile kadroluyken ya da ücretli öğretmenken farklılıklar oluşturuyor. Hani her öğretmen açısından böyle değil ama size bakışları değişebiliyor. Psikolojinizi de etkiliyor. Çalıştığımız okulda hani çabalıyorsunuz ama bakıyorsunuz maaşınız eşit değil. Ben neden bu kadar uğraşırım ki diyosunuz hani. Etkiliyo bence.

Yirmi dört yaşındaki K20 ise aynı diplomaya sahip bireylerin farklı statülere ayrılmasına ait düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: “Çok yanlış buluyorum. Diploman aynı, aynı yeterlilikleri sahipsin ama devlet seni bölüyor. İki yıl gözlemlemesini anlarım ama unvan ve ücret farkını anlamıyorum ve saçma buluyorum.”

Görüşme yapılan işsiz kadın öğretmenler arasında, sayıları az olsa dahi sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına ılımlı bakan işsiz kadın öğretmenler de bulunmaktadır. Bunlarda yirmi iki yaşındaki K8, sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına yönelik düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Bence olması gereken bir şey. Çünkü bu uygulama niye geldi. Bence doğudaki, doğuda insanlar kalmıyor hani burada devletin de eksikliği var güvenliği sağlayamıyorlar ama doğuda insanlar kalmıyor. Unutuyolar orası da bizim vatanımız orada yetişecek olan insanda belki ilerde gelecek ve bize fayda sağlayacak bir şey yapabilir yani hani. Ben şey bile duymuştum hatta öğretmenler tayin istemek için kağıt üzerinde evlilik yapıyorlarmış yani bunu bile duymuştum ben. Hani niye kaçıyorsunuz? Orda ki çocuklar da sizin verdiğiniz bilgilerle zihnini geliştirecek doğruyu bulcak belki de. Kaçıp gitmeniz aslında şöyle diyeyim terörle mücadele edecek olan polis ve askerinin yanında bence, yanlarında bulunması gereken kişiler öğretmenler. O yüzden bence bu uygulamanın olması çok güzel oldu.

Otuz bir yaşındaki K11’de K8 ile benzer olarak şunları dile getirmektedir: “Aslında bu fark gidilmek istemeyen yerlerde öğretmenleri tutabilmek için yapılıyor sanırım.”

Yirmi dört yaşındaki K19, sözleşmeli ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Sözleşmeli öğretmenlik tamamen kadroya geçmeden önce personeli denediği bir süreç bence. Bu yüzden mantıklı buluyorum.”

İşsiz kadın öğretmenler, genel olarak istihdam şekli olarak kadrolu ve güvenceli öğretmen olarak atamalarının yapılmasını tercih etmektedirler. Ders ücreti karşılığında yapılan ücretli öğretmenlik uygulamasına, bir bakıma işçileşmeye, karşı çıkmaktadırlar. Görüşmeye katılan işsiz kadın öğretmenlerin küçük bir kısmı, kadrolu öğretmenliğe geçişte bir basamak rolü özelliği taşıyan sözleşmeli öğretmenlik istihdamına ılımlı baktıklarını belirtmektedirler. Bu durum işsiz kadın öğretmenlerin, işsiz kalmak ya da ücretli öğretmenlikle kıyaslandığında sözleşmeli öğretmenliğe rıza gösterebileceklerini göstermektedir.

İşsiz Kadın Öğretmenlerin Psikolojik Durumlarına İlişkin Bulgular

Çalışma kavramının, insanın hayatını idame ettirmesinde bir araç olmanın yanında birey için kendini ispat etme, üretime katılma, yararlı olma gibi psikolojik ihtiyaçları da karşıladığı bilinmektedir. Kadrolu ve güvenceli istihdam imkânı sağlayabileceği inancı ile öğretmenlik mesleğine yönelen kadınlar, üniversite eğitimleri bittiğinde işsizlikle karşı karşıya kalmaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenler, öğretmenlik diplomasına sahip olmalarına rağmen kadrolu ve güvenceli bir devlet okuluna atanabilmek için KPSS ve bu sınavın getirdiği olumsuzluklarla (yıldan yıla artan atama bekleyen öğretmen sayısı, atama için yeterli puan alamama, sınav stresi gibi...) başa çıkmak durumunda kalmaktadırlar. Bu şartlar altında atama süreleri farklı yıllara yayılan işsiz kadın öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, üniversite eğitimleri sonrasında işsiz kalmış ve işsizliğin getirdiği çeşitli psikolojik sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Bu sorunları ve boyutlarını öğrenmek amacıyla katılımcılara “İşsizlik psikolojinizi nasıl etkiliyor? İçinde bulunduğunuz durumu nasıl tanımlarsınız?” soruları sorulmuştur. Alınan yanıtlar sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunun psikolojik olarak bu durumdan etkilendikleri görülmüştür. Katılımcıların işsizlik nedeni ile hissettikleri duygu ve düşünceler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Katılımcıların işsizlik nedeniyle duygu ve düşünceleri

Duygu ve Düşünceler	Sayı
Potansiyelini Sergileyemediğini Düşünme	3
Yetersiz Hissetme	2
Çaresizlik	3
Kaygı Bozukluğu	3
İşe Yaramaz Hissetme	4
Bıkkınlık	5
Boşluk Hissi	2
Dinlenme Süreci	2
Can Sıkıntısı	1
Sinirlilik	1
Umutsuzluk	1

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun olumsuz olarak nitelenebilecek duygu ve düşünceler içerisinde olduğu görülmektedir. Bu düşüncelere bakıldığında beş katılımcı (K2, K12, K14, K16, K17) KPSS sınavına hazırlanma sürecinden dolayı hissettikleri duyguları bıkkınlık olarak nitelendirdikleri, dört katılımcı (K10, K11, K20, K24) işe yaramaz olarak ifade ettikleri görülmektedir. Üçer katılımcı potansiyellerini sergileyemediğini (K1, K25, K26), çaresiz (K4, K6, K21) hissettiğini ve kaygı bozukluğu yaşadığını hissettiğini (K5, K8, K15) ifade etmektedir. İkişer katılımcının yetersiz (K23, K24) ve boşlukta (K7, K18) hissettiği, birer katılımcının can sıkıntısı hissettiği (K3), sinirli hissettiği (K13) ve umutsuz hissettiği (K9) görülmektedir. Verilen yanıtlar incelendiğinde bir görüşmeci (K24) birden çok olumsuz duygu ve düşünceyi aynı anda hissettiğini ifade etmektedir. Bunun yanında sayıları az olsa da birer katılımcının kendilerini geçici olarak dinlenme sürecinde hissettiğini (K19) ve sürecin kendisini olumlu etkilediğini (K22) belirttiği görülmektedir.

Katılımcılardan K1, K25 ve K26 var olduğuna inandıkları potansiyellerini kullanamadıklarını düşünmekte ve düşüncelerini çeşitli benzetmeler kullanarak ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu katılımcılardan yirmi altı yaşında ve dört yıldır ataması yapılmayan K25, var olan potansiyelinin sistem tarafından sınırlandırıldığını düşünmektedir. Bu düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir: “Kaplumbağa ve tavşan yarışı gibi aslında birazcık. Çünkü tavşan olduğunuzu biliyorsunuz ama kaplumbağa gibi hareket etmek zorundasınız. Çünkü sistem sizden birazcık daha farklı ilerliyor. Yani sizin dışında, sizin elinizin dışında, elinizden gelenin dışında.”

Katılımcıların bir kısmı da kendi ayakları üzerinde durmak isterken bunu başaramamalarından dolayı yetersizlik duygusu hissettiklerini belirtmişlerdir (K23, K24). Yirmi üç yaşındaki K23 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Üniversiteye başlarken hani hepimiz bi iş bulucuz, iş bulduktan sonra kendi işte paramızı kazancaz, kendi istediklerimizi yapcaz diye gidiyoruz. Bölümler okuyoruz hani. Hepimiz kendi kafamıza göre ya da kendi istediğimiz yönde bazen istemediğimiz bile olsa. Ama bunun sonucunda bişey elde edemediğim zaman tabi ki kötü hissediyorum. Çünkü dört yılımı harcamışım ve nasıl diyim? İstedğim hiç bi şeyi yapamıyorum. Çünkü çoğu şey maddiyata dayanıyo ve ben hiçbirine ulaşamıyorum. Ne olursa olsun 23 yaşındasın ve bi yerden sonra artık gezmek için bile annenden babandan para istemek istemiyosun. Ya kendi paran olsun rahat rahat harca istiyosun ya da bişeylere yetebilmek istiyosun. Aslında bana hissettirdiği şey yetersizlik duygusu yani kendime yetememe duygusu. Tam olarak bu hani. Bunun yanında üzüntü, mutsuzluk falan da geliyor ama ben genel olarak bunu hissediyorum.

İşsiz olması nedeniyle yaşanan sorunlardan dolayı kaygı bozukluğu yaşadığını ifade eden katılımcılardan (K5, K8, K15) yirmi yedi yaşındaki K15, hissettiği duyguları ve yaşadıklarını şu şekilde açıklamaktadır: “Psikolojik olarak çok yıpranıyorsunuz. Çünkü eğitiminiz ve hayalini kurduğunuz mesleğinizi icra etmek için zaman, emek, para harcıyorsunuz. Bunun karşılığını alamayınca da özgüveniniz kırılmakla birlikte aşırı kaygı bozukluğu ve strese neden oluyo. Bununla başa çıkamayıp da yardım aldığım da oldu.”

Üniversite eğitimi alıp mezuniyet sonrasında işsiz kalmak, atama bekleyen kadın öğretmenlerin kendilerini işe yaramaz hissetmelerine de sebep olmaktadır (K10, K11, K20, K24). Otuz üç yaşında, 10 yıldır atama bekleyen ve kendisini işe yaramaz hissettiğini belirten K24, hissettiklerini şöyle ifade etmektedir:

Öncelikle yıllardır verdiğim emeğin karşılığını alamamak beni inanılmaz üzüyor ve yıpratıyor. Dört yıl Güzel Sanatlar Lisesi ve üstüne dört yıl Resim İş Öğretmenliği okudum, lakin KPSS derdini henüz yenmek nasip olmadığı için mesleğimi elime almak nasip olmadı. Bir kaç saatlik sınava bütün emeğimin ve hayatımın sığdırılmaya çalışılması beni aşırı geriyor. Hayatımı da psikolojik olarak kötü etkiliyor. Kendimi işe yaramaz hissetmek tek başına bile mutsuz olmama yetiyor.

Atama bekleyen işsiz kadın öğretmenler, işsiz kaldıkları süre arttıkça kendilerini çaresiz, fazlalık ve sınava hazırlanmaktan dolayı bıkkın hissetmektedirler (K2, K12, K14, K16, K17). Bu durumu yirmi beş yaşındaki K17, şu şekilde ifade etmektedir: “Çok kötü etkiliyor. Üstelik ‘virgülle’ kaldım atamada. Bi de böyle olunca daha kötü. Tekrar hazırlanmak en kötüsü de. Hiçbir şey mutlu etmiyor, sürekli ağlama hissi oluşuyor.”

Ataması yapılmayan kadın öğretmenlerden babası esnaf olan yirmi dört yaşında ve bir buçuk yıldır işsiz olan K19, içinde bulunduğu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Kendime daha çok vakit ayırdığım dinlenme sureci olabilir.”

İşsiz kadın öğretmenlerin hissettiklerini ifade ettikleri duygular arasındaki farklar, katılımcıların aile yapıları, ailelerinin ekonomik durumu, işsiz kadın öğretmenlerin piyasada kabul gören bir alandan mezun olup olmamaları ve atama beklerken işsiz kaldıkları süreden etkilendikleri söylenebilir.

İşsizliğin getirdiği olumsuz duygular bireylerin duygu dünyasında derin yaralar açmakta ve bireyleri olumsuz etkilemektedir. Çeşitli olumsuz duygular (depresyon, öfke, umutsuzluk duygularıyla, kaygı semptomları, psikosomatik semptomlar, intihar riski ve alkol madde kullanımı) yaşadıklarını ifade eden katılımcıların en dikkat çeken olumsuz duygusu intihar düşüncesi olduğu görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen bulgular çerçevesinde işsiz kaldıkları dönemde intihar gibi olumsuz bir duyguyu hisseden katılımcıların dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

İşsiz kalan dönemde intiharı düşünme durumları

İntihara Yönelik Tutum	Sayı
İntiharı Düşünen	5
İntiharı Düşünmeyen	21

Tablo 7 incelendiğinde işsiz kadın öğretmenlerin beşi (K6, K8, K16, K17, K18) işsiz kaldığı süre içerisinde intihar gibi olumsuz bir düşüncüyü akıllarından geçirdikleri ancak bu düşünceden vazgeçtikleri görülmüştür.

Katılımcılar intiharda dahil olumsuz duygular ile başa çıkmak için çeşitli başa çıkma yöntemleri kullandıkları görülmüş bu başa çıkma yöntemlerinin birisi de dini başa çıkma yöntemi olarak ifade edilmiştir.

Katılımcılardan otuz bir yaşındaki K4, başa çıkma yöntemi olarak dini başa çıkma yöntemini kullanmakta ve düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

Şöyle: İnsanın son anına kadar sabretmesi gerektiğini, hani bu dünyada bir sınavdayız onu da biliyorum tabi ki. Hani çok aşırı derecede psikolojik problemler yaşayıp o kullandığı haplar sayesinde işi bu noktaya vardırırlar ama çok acı bir son. İnançlı bin insan böyle düşünmez bana göre. Hani onları da yargılamak istemiyorum, çıkmaza girmiştir. Belki son çare olduğunu düşünmüştür ama hepimizi Allah yarattı. Eğer bu şekilde düşünürsek bir kolaylık geleceğine inanıyorum ben. Olumlu düşünürsek öyle şeyler aklımızdan bile geçmez. Çünkü ben intihar etmenin şeylerini okumuştum hani yani asla affı yok diyor, yüz bin kere tekrar dirilecekler diye bir ayet vardı. Hani onlara inanılıyorsa hani herkes inanıyor Allah’a. Bunları düşünerek bunların olması beni gerçekten çok üzüyor.

Yirmi dört yaşındaki K20 ise intiharı düşünmediğini belirtmesine rağmen, işsizlik sürecinin insanları intihara sürükleyebilecek bir durum olduğuna dair düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Bu durum bana eskiden çok manasız geliyordu. Ama mezun olup işsiz kalınca psikolojinin nasıl etkilendiğini gördüm ve bu durum ciddi manada intihara kadar gidebilecek bir süreç olduğunu fark ettim. Özellikle bakmak zorunda olduğu kişiler varsa insanın. Yok geçmedi. Evet, tabi ki etkiliyor çünkü bende onun yerinde olabilirdim ama ciddi bir bozukluk olmuyor.

Yirmi üç yaşındaki K23 ise başa çıkma yöntemi olarak olaylara olumlu taraflarından bakmanın gerekliliğine olan inancını şu şekilde ifade etmektedir:

Ben intihar olayına biraz mantıklı bulmuyorum. Yani psikolojileri tabi ki çok önemli, mantıklı bulmuyorum derken burda mantık aramak saçma farkındayım ama bunun yanında farklı şeyler de olduğunu düşünüyorum. Mesela ben hiç bunu düşünmedim ama eğer bunu yaşayan insanların çolukları çocukları, yetemedikleri birileri varsa bunu da anlarım. Ama intihar olayında biraz inanç durumu da giriyo ortaya. Yani bu konular çok farklı bence ve ben bu konularda bu kadar nasıl diyim basit olmadığını düşünüyorum hayatı sonlandırmanın. Evet, işsizlik kötü bi şey, kendini yetersiz hissetmek kötü bi şey ama bu derece değil bence. Yani kendim için konuşuyorum. Herkese saygım var, herkes her istediğini yapabilir. Ama bence bu kadar değil. Yani ne kadar işsiz kalırsam kalırım. Ama ben mesela şu anda ailemden para alabiliyorum. Karnım doyuyo, sıcak evdeyim. İhtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. Bunları hiç yapamayan insanların yaşadıklarını yaşamadığım için o duyguları hissedemem. Ama ben öyle bi şey düşünmedim. İlerde de inşallah düşünmem yani. O boyuta gelmedim ben. O kadar da çaresiz hissetmiyorum kendimi. Ve hani onlar nasıl bir duruma geldiler, neler yaşadılar bunları da bilmeden bi şey diyemiycem. Duyduğumda evet üzülüyorum. Ama düşünüyorum, sorguluyorum yani bunu bu aşamaya ne getirdi. Sadece işsizlik değildir. Aile yaşantısı vardır. Geçiremediği birileri vardır. Belki çocukları vardır.

Yirmi beş yaşındaki K17, işsizlik nedeniyle yaşadığı duygusal karmaşayı şu şekilde dile getirmektedir:

Bazen kendi kendime zaten bi şeyi beceremiyorsun, boş ver bu dünyayı diyorum. Sonra da yok bunun günahı sana öbür dünyada da yeter, senden önemli değil diyorum. İşsiz kalmak çok zor evet, ben maddi acıdan yıpranmadım ama atanmamış olmak ailenin yüzüne bile tam bakamıyorsun. Emeklerim hiç oldu diyorum. Sonra “Her şey senin elinde, yaparsın, çok az kaldı!” diyorum. Sonra atanmadığı için intihar etmiş, diye bi haber görünce oturup ağlıyorum.

İşsizlik ve işsizliğin getirdiği olumsuz etkiler işsiz öğretmenleri derinden etkilemekte hatta bazı öğretmenleri intihar gibi olumsuz düşüncelere sevkettiği görülmektedir. İntiharını düşünmediğini belirten işsiz kadın öğretmenler de intihar noktasına gelmekten korktuklarını ifade ettikleri, bununla baş edebilmek için yaşadıkları durumun olumlu yönlerini akıllarına getirmeye çalıştıkları ya da inandıkları dinin öğretilerine sığındıkları görülmektedir. Ciddi bir psikolojik sorun olan intihar düşüncesinin yanında işsiz kadın öğretmenler başka psikolojik durumlar da yaşamaktadırlar.

Devletin uygulamakta olduğu politikalar, insanların fiziksel yaşamlarını etkilediği gibi psikolojik yapıları üzerinde de etkili olabilmektedir. Öğretmen istihdam politikaları bu duruma örnek niteliği göstermektedir. Devletin öğretmenlere yönelik uyguladığı kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik uygulamalarının işsiz kadın öğretmenlerin psikolojileri üzerindeki etkileri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8.

Öğretmen istihdamındaki politikaların işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine etkileri

Durum	Sayı
Öfke	8
Kızgınlık	8
Değersizlik	5
Kaygı	4
Depresyon Sebebi	1

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmen istihdamında uygulanan kadrolu, sözleşmeli ve ders ücretli öğretmenlik ayırımı işsiz kadın öğretmenlerin psikolojileri üzerinde olumsuz olarak nitelendirilebilen etkilere neden olmaktadır. Bu olumsuz etkileri sekiz görüşmeci haksızlık (K2, K4, K15, K16, K19, K22, K23, K24), sekiz görüşmeci kızgınlık (K1, K3, K8, K12, K18, K20, K21, K26), beş görüşmeci değersizlik (K6, K7, K9, K11, K17), dört görüşmeci kaygı (K5, K10, K13, K14) olarak ifade ederken, bir görüşmeci ise depresyon nedeni (K25) olarak ifade etmektedir.

Öğretmen istihdamında ayırım yapılmasının haksızlık olduğunu düşünen yirmi üç yaşındaki K23, bu düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

Bu şekilde ayrılmaması gerektiğini düşünüyorum. Adaletsiz bi ayrım olduğunu düşünüyorum. Yani, tam olarak hissim bu. Ve bunu az önce daha detaylı bi şekilde açıkladım zaten. Yani hissettiğim şey adaletsizlik. Düzgün ve eşit bi şekilde davranılmadığı. Ya düzgün derken kastettiğim şey: yani öğretmenlik. Bi insan öğretmense diğerleri de... Hani hepimiz öğretmensek hepimiz aynı olmalıyız. Birimiz birine hani sen sözleşmelisin sen ücretlisin modunda olmamalı bence.

İşsiz kadın öğretmenler arasında, öğretmen istihdamında ayrım yapılmasının kendilerinde kızgınlık hissettirdiğini söyleyen görüşmecilerden yirmi sekiz yaşındaki K3, kızgınlığını şu şekilde dile getirmektedir:

Kızdırıyor ya. Yani öfkeleniyorum devlete karşı. Yani sonuçta eğitim fakültesine girerken öğrenci seçmiyor. Mezun ettikten sonra seçiyor. Çok saçma. Yetenek sınavı olabilir, ilk başta seçeceksen adamcılığını ilk başta seçebilirsin. Mesela polis okullarına alırken devlet bunu seçiyor. Öğretmenlik bence önemli bir meslek kolu ülkenin geleceği için. İşte herkes kendi adamını yetiştirmeye çalışıyor. Bu da beni biraz kızdırıyor tabi ki.

Yirmi dört yaşındaki K20, yapılan uygulamaların ayrımcılık olduğunu düşünmekte ve bu ayrımcılığa olan kızgınlığını şu şekilde açıklamaktadır: “Çok yanlış buluyorum. Diploman aynı, aynı yeterlilikleri sahipsindir ama devlet seni bölüyor. İki yıl gözlemlemesini anlarım ama unvan ve ücret farkını anlamıyor ve saçma buluyorum. Daha çok sinir oluyorum çünkü manasız.”

Otuz bir yaşındaki K11, profesyonel bir meslek olan öğretmenlik mesleğinin işçileştirilmesine vurgu yapmakta, duygu ve düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “Devlet maliyeti yüzünden ücretli öğretmenliğe yöneliyor sonuçta sigortasını az yatırdığı parasını az verdiği bir işçi gibiyiz. Bu durum bana kendimi değersiz hissettiriyor.”

İşsiz kadın öğretmenlerin bir kısmı, öğretmenler arasındaki istihdam ayrımının kendilerinde kaygı yarattığını ifade etmektedir. Kaygı hissettiğini belirten görüşmecilerden yirmi sekiz yaşındaki K5 duygularını şu şekilde dile getirmektedir: “Kendimi güvende hissetmiyorum ben. İşin özünde hep o var. Kendimi güvende hissetmiyorum. Yani gelecek kaygısı yaşıyorum. Yani sizin bi çözüm üretmeniz lazım ama fazla bi alternatifiniz yok. Bilmiyorum, geliştirilmeli bu durum. Daha farklı şeyler yapılabilirdi bence.”

Öğretmen istihdamında yaşanan farklı uygulamalar genel anlamda olumsuz psikolojik etkilere sebep olduğu görülürken, bu olumsuz psikolojik etkilerden haksızlığa uğrama ve öfkenin öne çıktığı söylenebilir. İşsiz öğretmenlerin hissettiği bu duyguları, değersizlik hissi ve geleceğe yönelik güvensizlikten ötürü bir kaygı durumunun takip ettiği görülmektedir.

Kadınlar, iş hayatında aktif rol alabilmek amacıyla üniversite eğitime yönelmektedirler. Herhangi bir eğitim fakültesinden mezun olduktan sonra atamaları yapılmayarak işsiz kadın öğretmenler olarak eğitilmişler arasında yerlerini almaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenler, kamu kurumlarına öğretmen olarak atamalarının yapılmaması durumunda sosyal çevrelerinden çeşitli şekillerde tepki almaktadırlar. Yaşadıkları sosyal çevreden aldıkları tepkilerin işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine olan etkileri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9.

Yaşadıkları çevreden aldıkları tepkilerin işsiz kadın öğretmenlerin psikolojilerine etkileri

Düşünceler	Sayı
Aile Desteğini Hisseden	7
Duyarsızlık Yaşamaya Başlayan	5
Yetersiz Hisseden	4
Toplumdan Kaçınmaya Başlayan	4
Yalnız Hisseden	3
Hayal Kırıklığı Yaşayan	1
Çaresiz Hisseden	1
Fiziksel Sağlığı Bozulan	1

Tablo 9 incelendiğinde, yedi görüşmeci (K3, K4, K8, K14, K19, K21, K23) ailesinden ve çevresinden destek aldıklarını, beş görüşmeci (K2, K6, K7, K9, K10) zaman geçtikçe çevrelerinden gelen tepkilere karşı duyarsızlaşmaya başladıklarını, dört görüşmeci (K5, K18, K20, K24) kendisini

yetersiz hissettiklerini, dört görüşmeci (K11, K13, K16, K25) yaşadığı çevreden kaçınmaya başladıklarını, üç görüşmeci (K12, K22, K26) kendisinin anlaşılması nedeniyle yalnız hissetmeye başladığını belirtmektedirler. Birer görüşmeci ise hayal kırıklığı yaşadığını (K1), çaresiz hissettiğini (K15) ve fiziksel sağlığının bozulduğunu (K17) dile getirdikleri görülmektedir.

Zaman geçtikçe çevrelerinden gelen tepkilere karşı duyarsızlaşmaya başladığını belirten görüşmecilerden yirmi dört yaşındaki K2, bu durumu şu şekilde dile getirmektedir: “Yani ister istemez üzüyo. Ama yani çokta ben etkilenmiyorum. Çünkü artık alıştım diyebilirim.”

Çevrelerinden gelen tepkiler nedeniyle kendilerini yetersiz hisseden görüşmecilerden 28 yaşındaki 5, çevreden gelen tepkiler nedeniyle hissettiklerini şu şekilde ifade etmektedir: “Anlaşılmadığımı hissediyorum. Aptal olmadığımı onlara ispatlayamıyorum ama ispatlama çabasına da girmemem lazım yani. Öyle değilim çünkü.” K5, eğitimini aldığı bölümün atama puanlarının düşük olması ve çevreden gelen tepkilerin de etkisi ile kendine olan güvenini kaybederek yetersiz hissettiğini şu şekilde dile getirmektedir: “Acaba öyle miyim, hissiyatı oluşuyo. Acaba bende mi bi sıkıntı var. Harbiden düşük puanlar ve ben o puanı alamıyorum. Acaba zekâ olarak yetersiz miyim? Ya da başka sebepler mi? Yetersizlik hissettiriyo.”

Yirmi altı yaşındaki K16, gelen tepkilerle baş edebilmek amacıyla insanlardan uzaklaştığını, psikolojisini korumak amacıyla ataması yapılan öğretmen arkadaşlarından uzaklaştığını şu şekilde açıklamaktadır: “Bunlarla başa çıkmak için kimseyle görüşmemeye çalışıyorum. Yeterince az kişiyle görüşüyorum. Hatta atanan arkadaşlarımla bile çok görüşmüyorum artık. Çünkü onlarla görüşünce de üzülüyorum. Genelde atanmayan arkadaşlarımla daha yakınım.”

Hayal kırıklığı yaşadığını belirten yirmi sekiz yaşındaki K1, hissettiklerini şu şekilde dile getirmektedir: “Ben çok emek verdim bunları duymak için değildi ki bu emek. En fazla hissettiğim duygu bu. Hayal kırıklığı. Çok büyük bir hayal kırıklığı.”

Görüşmeye katılan katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal çevrelerinden olumsuz tepkiler aldıklarını ifade etmektedirler. Olumsuz tepki aldıklarını belirten görüşmecilerin büyük bir kısmı ise aldıkları tepkiler karşısında duyarsız davranmaya başlamakta, işsizlikleri ile ilgili olumsuz yorum duyacağı endişesi ile buldukları çevreden ya da yeni tanışacağı kişilerden kaçınma davranışları göstererek psikolojilerini korumaya yönelik savunma davranışlarına başvurmaktadır. Görüşmecilerden bir kısmı da ailesinden psikolojik destek almakta, böylelikle işsizliğin getirmiş olduğu olumsuzluklarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Sosyal çevrelerinden aldıkları tepkilerle baş edemeyen azımsanmayacak sayıda olan görüşmecilerin; yetersizlik, yalnızlık, hayal kırıklığı, çaresizlik gibi psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmektedir. İşsiz kadın öğretmenlerin genelde psikolojilerini korumak amacıyla bilinçdışı savunma davranışları ve duygu odaklı başa çıkma yöntemlerine başvurdukları görülmektedir. Bu tür yöntemleri kullanmayan işsiz kadın öğretmenlerin ise işsizliğin getirdiği olumsuzluklarla baş edemeyerek çeşitli psikolojik sorunlar yaşadıkları söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Kadınların iş ve çalışma hayatındaki yeri, yaşadıkları dönemin ve buldukları toplumun değer yargılarına göre şekillenmektedir. Kadınlar, kendisine toplum tarafından atfedilen kavramların devamı olarak görülen mesleklere yönlendirilmektedirler. Öztürk 2015'te üniversite mezunu kadınların en çok tercih ettiği mesleğin öğretmenlik mesleği olduğunu tespit etmiştir. YÖK verilerine göre öğretmenlik mesleğini tercih eden kadınların sayısının erkeklerin sayısına oranla çok daha fazla olması da bu durumu destekler niteliktedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde öğretmen işsizliği aynı zamanda eğitimli kadın işsizliği olarak da düşünülebilir.

Çalışma yaşamına katılmayı kendi kendilerine yetebilmelerinin koşulu olarak gören ve bireysel özgürlüklerinin önemli bir adımı olarak değerlendiren kadınlar, seçtikleri öğretmenlik mesleğini çocuk sevgisi, çalışma saati vb. kavramlarla belirterek aslında meslek seçimlerinde cinsiyet normlarını içselleştirmektedirler. Bu durum kadınların çalışma yaşamına katılarak özgürleşecekleri düşünceleriyle çelişmektedir. Bir yandan ataerkil yapının kadınların bilinçaltlarına yerleştirdiği istekleri yerine getiren kadınlar bir yandan da neoliberal politikaların getirdiği ağır yükler arasında sıkışarak, eğitim alanının yedek işgücünü oluşturmaktadır.

Neoliberal politikalar için önemli olan bir diğer husus ise emeğin disiplin altına alınmasıdır. Emeğin disipline edilmesinde yedek iş gücü önemli bir etkidir. Öğretmen emeğinin disiplin edilmesinde de ders ücretli öğretmenlik uygulaması olduğu düşünülebilir. Ders ücretli öğretmenlik

uygulamasının zor ekonomik koşulları, kadın öğretmenlerin sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına rıza göstermelerini sağlamaktadır. Söz konusu durum aynı zamanda sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının toplumsal kabulünün yolunun açılmasını sağladığı söylenebilir.

Özel okullarda iş bulma zorluğunun yanında zor çalışma şartları da kadın öğretmenler için emeği disiplin etme aracı olduğu söylenebilir. Kadın öğretmenler, mezun olduklarında gerek kötü çalışma koşulları gerekse işsizliğin getirdiği olumsuz koşullarla disiplin edilmeye çalışılmaktadır.

İşsizlik bireylerin yaşamını olumsuz etkilediği gibi toplumu da olumsuz etkileyen bir durumdur. Adak'ın 2010'da yapmış olduğu çalışmada belirttiği gibi işsizliğin sebep olduğu temel sorun, bireylerin yaşadıkları toplumda işbölümüne katılamamalarıdır. Eğitim fakültesi mezunları KPSS adı altında bir eleme sınavı ile karşılaşmaktadırlar. Bu sınav sonucuna göre belirli bir sıralamaya giremediklerinde atanamama ve işsiz kalma sorunuyla karşılaşmaktadırlar.

Neoliberal politikalarla eğitime yatırımlarının azalmasıyla, öğretmen işsizliğinin ortaya çıkması ve zamanla hızla artması bireylerin psikolojilerini olumsuz etkileyen bir durum oluşturmaktadır. Eğitimlerinin sonucunda çalışma yaşamında yer alamayan kadınlar, birtakım psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu sorunların başında özgüven kaybı gelmektedir. Özgüven kaybının bir etkisi olarak intiharı düşünen kadın öğretmenler olduğu görülmektedir. Kadın öğretmenlerin atamalarının yapılmaması, kendilerine verdikleri değerın zarar görmesine neden olmaktadır.

Bireyin kendine değer vermesinin zedelenmesi de psikolojik sorun olarak görülmektedir. İşsizliğin bireylerin yaşamında travma ve strese neden olduğu pek çok çalışmada belirtilmiştir (Akın, 2018; Güler, 2005; Kiraz, 2014; Kurt, 2005). Kıcıır (2017) benzer şekilde işsizliğin; depresyon, öfke, umutsuzluk duygularıyla, kaygı semptomları, psikosomatik semptomlar, intihar riski ve alkol madde bağımlılığı ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. İşsizliğin getirdiği travma ve stres nedeniyle sorun yaşayan görüşmecilerin yaşadıkları bu olumsuzluklardan kurtulmak amacıyla bir takım savunma mekanizmalarına sığındıkları görülmektedir. İşsizlik nedeniyle intiharı düşünmediğini belirten görüşmecilerin, intihar etme noktasına gelmemek amacıyla ya hayatın olumlu yanlarına bakmayı (polyanna- tatlı limon) denedikleri ya da pozitif dinî başa çıkma yöntemlerine (kader, inanç, sabır gibi.) sığındıkları görülmektedir.

Kadın öğretmenlerin psikolojilerini etkileyen bir diğer unsur ise devletin öğretmen istihdamında uygulamakta olduğu politikalarıdır. Öğretmenler arasında statü farklarının olması, kadın öğretmenlerin haksızlığa uğradıklarını düşünmelerine ve sisteme karşı kızgınlık hissetmelerine neden olmaktadır. Bu durum, işsizliğin bireyden kaynaklıymış gibi gösterilmesine rağmen neoliberal politikalarından kaynaklı olduğunun görünürlüğünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Toplumun cinsiyet normlarının dayatması ile öğretmenliğe yönelerek zaten bir baskı unsuruyla karşılaşan, sonrasında ise neoliberal politikaların etkisiyle işsiz kalarak psikolojileri bozulan kadınlar, bir de çevre baskısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Aslan (2018) ise işsizliğin getirmiş olduğu olumsuz etkilerin, işsiz bireylerin psikolojisinden başladığını ve bireylerin ailesini, çevresini de içerisine alarak tüm topluma yayıldığını belirtmiştir. İşsiz kadın öğretmenler, çevresindeki kişilere işsizliklerinin nedenini anlatmaktan rahatsızlık hissetmekte ya da toplumun kendisini anlamayacağını düşünmekte ve çevrelerinden uzaklaşmakta, yaşadıkları topluma karşı kaçınma davranışı göstermektedirler. Bunun yanında ailelerinden psikolojik destek talep etmekte ve böylece duygu odaklı başa çıkma yöntemlerini kullanarak, işsizliğin getirmiş olduğu toplumsal sorunların etkisinden kurtulmaya çalışmaktadırlar. İşsiz kadın öğretmenlerin işsizliğin getirdiği ekonomik sorunların yanında, psikolojik sorunlarla da mücadele etmek durumunda kaldıkları söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abanoz, S. (2020). Türkiye'de yapılan 'dinî başa çıkma' konulu araştırmalar hakkında bir değerlendirme. *Eskiyeşi, 40 (Mart)*, 407-429. doi: 10.37697
- Adak, N. (2010). Sosyal bir problem olarak işsizlik ve sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 21(2)*, 105- 116. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48424/613527>
- Akçoraoğlu, A. (2017). Avrupa birliği'nde neoliberal hegemonya, otoriter neo-liberalizm ve neo-gramsciyeş uluslararası politik iktisat teorisi. *Alternatif Politika Dergisi, 9(1)*, 1-34.
- Akın, F. (2018). Ekonomilerin en önemli problemi olan işsizlik neden çözilemiyor? *İş ve Hayat Dergisi, 4(7)*, 82-99. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/39748/470751>

- Altınsoy, H. (2020). Türkiye’de genç işsizliğin boyutları ve çözümüne ilişkin öneriler. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 11(1), 69-89. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cider/issue/54745/650709>
- Aslan, M. (2018). *Bir değersizleşme biçimi olarak üniversite işsizliği üzerine sosyolojik bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Bakkal, M. & Erdoğan, Ç. (2017). *Türkiye’de kadın istihdamını artırmaya yönelik iktisadi politikalar* Cataloging-In-Publication Data, 509.
- Baltaş, A. & Baltas, Z. (1999). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Bilgin, M. H. (2003). Türkiye’de işsizliğin yapısal analizi. *Öneri Dergisi*, 5(19), 137-143. doi: 10.14783/maruoneri.682681
- Demir, E., Turan, K. & Özari, Ç. (2016). Üretim için sermaye ihtiyacına turgut özal politikaları Ş. Atakan Duman (Ed.). *Uluslararası Turgut Özal Sempozyum*, Ankara.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet ayrımcılığının sosyolojik açıdan incelenmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kashed*, 1(1), 15-28. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kashed/issue/22284/239026>
- Eryücel, S. (2013). Yaşam olayları ve olumlu dini başa çıkma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 251-271. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19550/208179>
- Fidan, F., İşçi, Ö. & Yolmaz, T. (2006). Kadın mesleği ve kavramı: Anlamlılığı ve içeriği. *II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı*. Erişim adresi <https://docplayer.biz.tr/3068363-Kadin-meslegi-kavrami-anlamliligi-ve-icerigi-yrd-doc-dr-fatma-fidan-sakarya-universitesi-iibf-sakarya-ffidan-sakarya-edu.html>
- Gençoğlu, A. (2012). Kapitalizmin temel nitelikleri açısından emeğin konumu. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 98-116. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/7575/99443>
- Güdek-Gölçek, Ş. (2019). Neoliberal politikaların türkiye’de kadın istihdamına etkisi. *Sosyoekonomi Dergisi*, 27(41), 129-150. doi: 10.17233/sosyoekonomi.2019.03.07
- Güler, B. (2005). İşsizlik ve yarattığı psiko-sosyal sorunların öğrenilmiş çaresizlik bağlamında incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 373- 394. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/812/8826>
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: doğuş, yükseliş ve yeniden yapılanma süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jpaljournal/issue/37016/424484>
- Güran, T. (1990), *İktisat Tarihi*, İstanbul: Damla Ofset.
- Gökcan, M. (2018). Meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü: bir ölçek geliştirme çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kpdd/issue/41808/494446>
- Gökkaya, V. (2011). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 101-112. Erişim adresi <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875057.pdf>
- Harvey, D. (2007) Yaratıcı yıkım olarak neoliberalizm. (çev. E.Ç.Çığ ve Ü. Çığ). *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 67-88. Erişim adresi <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Işıl, Ü. (1990). Üniversite mezunlarının istihdam sorunları. *Eğitim ve Bilim*, Erişim adresi <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/eb/article/view/5989>
- Kalkınma Bakanlığı (2018) On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) İşgücü Piyasası ve Genç İstihdamı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> (11.03.2022)
- Karabulut, C. (2016). Eğitimde metalaşma ve ticarileşme. Sosyal Araştırmalar Vakfı, *Katkı Dergisi*. 2016 (2): 66-79 www.katki.org adresinden alınmıştır.
- Karakaş, A. & Koç, M. (2014). Stresle başa çıkma ve dini başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 610-631. <https://doi.org/10.15869/itobiad.88954>
- Kavak, Y. (1997). Eğitim, istihdam ve işsizlik ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 21-26. Erişim adresi <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1200-published.pdf>

- Kayalı, G. (2015). *Genç işsizliği*. Ankara: Türkmetal
- Kırcı, B. (2017). Eğitimli genç işsizliği üzerinden işsizlik kaygısına bir bakış. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3(54), 1369-1395. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ct/issue/71813/1155382>
- Kiraz, Z. (2014). *Türkiye’de öğretmenlerin işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketinin çözümlemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kiraz, Z. & Kurul, N. (2018). Türkiye’de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270-302. doi: 10.17860/mersinefd.344474
- Kulaksız, A. & Doğanay, C. (2019). Eğitimli genç işsizlerde kadınların oranı artıyor. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*. Erişim adresi www.tepav.org.tr
- Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin sosyo-ekonomik analizi: sosyal açıdan türkiye örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurt, A. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kuvvetli Yavaş, H. (2021). Türkiye’de genç kadın işsizliği ve işgücü politikaları. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(68), 151-180. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/pub/ct/issue/71822/1155441>
- Küçükkalay, M. (1997). Endüstri devrimi ve ekonomik sonuçlarının analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 51-68. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20855/223684>
- Mahiroğulları, A. (2005). Endüstri devrimi sonrasında emeğin istismarını belgeleyen iki eser: Germinal ve dokumacılar. *Sosyoloji Konferansları*, (32), 41-53. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9520/118927>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Savunma mekanizmaları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mumyalmaz, A. (2019). 24 Ocak ekonomik istikrar kararları ile 12 eylül askeri darbesinin neoliberalizm ittifakı ve siyasal islam’ın süreçteki rolü. *Üçüncü Sektör Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1988-1915. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.12.1251
- Özçelik, P. (2013). Neoliberal küreselleşme süreci ve yoksulluk. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 417-431. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/11356/135807>
- Öztürk, Ö. (2015). *Üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, S. (2010). *Eğitimde ve sınıf içi süreçlerde cinsiyetçi yaklaşımlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sapancalı, F. (2001). Yeni dünya düzeni ve küresel yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 115-140. Erişim adresi <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12397/5388>
- Şahin, L. (2007). Türkiye işgücü piyasasının yapısal özellikleri ve işsizlik sorunu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 543-575. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/898/10089>
- Şahin, Ç. E. (2010, Ekim). *Çalışma yaşamını düzenleyen yasalardaki dönüşümün dayanağı olarak neoliberalizm; devlet-toplum ilişkisinde leviathan’ın yükselişi mi?* Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi’nde sunuldu, Bursa.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10372/126941>
- Ünal, I. (2008). *Neoliberalizm, esnek istihdam ve kadın öğretmenler*. Erişim adresi https://www.academia.edu/3306084/esnek_istihdam_ve_kad%C4%B1n_%C3%B6%C4%9Fretmenler
- Ütücü, N. (2013). *Majör depresif bozuklukta kültürel açıklama modelleri ve yardım arama davranışının belirlenmesi*. Uzmanlık tezi. İstanbul Bilim Üniversitesi. Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yanbaşlı, E. (2014). *Türkiye’de genç işsizliği sorunu ve işsizlikle mücadelede uygulanan ekonomi politikalarının analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yavuzaslan, K. & Dağlıoğlu, C. (2019). Türkiye’ nin genç işsizlik sorunu ve üniversite öğrencilerinin meslek seçim bilinci. Erişim adresi

https://www.researchgate.net/publication/331302458_turkiye'nin_genc_issizlik_sorunu_ve_universite_ogrencilerinin_meslek_secim_bilinci

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, S., (2018). Türkiye’de kadınların çalışma hayatındaki yeri ve sosyal güvenlik hukuku düzenlemeleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), 63-80. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/scd/issue/40790/478397>